

Mies joka osasi sanoa ei

Käsikirjoittaja-ohjaaja Juha Jokelaa on kilvan suitsutettu suomalaisen viihteen uusimmaksi kultasormeksi, mutta häntä itseään tunkion kukon narsistinen rooli ei innosta. Teatterissa hän kummeksuu jatkuvaa hullun neron haikailua ja haluttomuutta käsitellä nykyajan ilmiöitä.

Teatteri Jurkkaan lähes sylkkäin ahtautuneet katsojat ovat kahden tunnin tyrskimisen jälkeen haltioissaan. Nokialaiseksi tunnustautuva mies paljastaa vieraskirjassa nauraneensa vatsansa kipeäksi. Synnä on *Mobile Horror*, mobiilipalveluita tuottavasta it-yrityksestä kertova näytelmä, josta sukeutui tämän kevään halutuim esitys Helsingissä.

Juha Jokelan kirjoittama ja ohjaama *Mobile Horror* jatkaa televisiosarjoista – *Nahkiaiset*, *Pulkkinen*, *Remontti* – tuttua linjaa, jolle ovat leimallista musta huumori, inhimillisten heikkouksien läpivalaisu, kekseliäs dialogi sekä tilanteiden yllätyksellisyys. Vaikka Jokela on tv-töidensä ansiosta profiloitunut teräväksi komedian tekijäksi, hän ei itse aluksi tajunnut esikoisohjauksensa syvintä voimaa. Vielä kaksi viikkoa ennen ensi-iltaa hän julisti lehdistötilaisuudessa, ettei kyse ole naurupommista. Näytelmän aiheet – tietotekniikka, työuupumus sekä bisneksen ja arvojen yhdistämisen vaikeus – eivät äkkiseltään kuulosta hitin reseptiltä, mutta yleisön pidäkkeetön hekotus jo ensimmäisessä ennakkonäytöksessä paljasti täysosuman syntyneen.

Yllättävää on se, että Juha Jokela, 33, debytoi vasta nyt suomalaisella teatterikentällä. Viiveen syy löytyy syytöstehtaalta eli Teatterikorkeakoulusta, jossa ohjaajalinjalla opiskellut Jokela riitaantui opettajiensa kanssa 90-luvun puolivälissä. Koulun tarjoamat opettaja-oppilas -asetelma ja käsitys ohjaajan asemasta eivät vastanneet Jokelan oikeudentajua. Opetuksen sisältämä ohjaajanäkemyksi ei hänen mielestään riittävästi kyseenalaistanut ohjaustilanteeseen liittyvää vallankäyttöä vaan ylläpiti kuvaa ohjaajasta näyttelijöitä taitavasti manipuloivana ja heitä elämästä enemmän tietävänä näkijänä.

Jokelan mielestä teatterin työtilanteet manipuloimisineen ja painostamisineen pitäisi kyseenalaistaa jo perusinhimilliseltä kannalta.

”Kun joku on henkisesti lukossa, teatterissa käytetään usein kovia otteita ja uskotaan, että niiden avulla tilanne laukeaa. Tosiasiassa käy juuri päinvastoin, koska itsensä uhatuksi tunteva ihminen pyrkii joko hädissään miellyttämään tai sitten suojautumaan entistä tehokkaammin. Ehkä ohjaaja ja näyttelijä voivat molempien niin halutessa tehdä sopimuksen, jossa tietynlainen sadomasokistinen suhde toteutuu. Mutta sitä ei pidä ottaa annettuna, kuten ei mitään ohjaajan valtaan liittyviä asioita. Itsestään selvää sen sijaan tulisi olla, että yhdessä tehtäessä noudatetaan inhimillisiä perussääntöjä ja kaikkia kohdellaan asiallisesti. Jos esimerkkinä käytetään ohjaamaani *Mobile Horroria*, totta kai näytelmän kirjoittajana tietomääräni harjoitusten alkaessa oli materiaaliin nähden valtavan paljon isompi kuin muiden. Mieliäni luonnollinen paino perustui tekstiin liittyvään asiantuntemukseen, ei siihen, että olisin niin vitun taiteellinen ja komea persoona, joka johdan ryhmän luvattuun laaksoon.”

Perimerkilliset hahmot

Osin käsitys luovasta tyhjyydestä, siitä, että uskaltaa myöntää oman tietämättömyytensä ja luopua päämäärähakuisuudesta, hallinnasta ja annetuista rooleista pohjautuu **Marcus Grothin** lanseeraamaan hahmoterapeutiseen lähestymistapaan, johon Jokela tutustui Teatterikorkeakoulussa ja jonka hän koki vapautuksena koulun tarjoamasta näkemyksestä. Grothin kautta hän oppi myös kieltäytymään itseensä kohdistetuista odotuksista.

Kun TV2 vilkutti vihreää valoa Juha Jokelan, hänen veljensä **Rike Jokelan** ja tamperelaisen näyttelijäryhmän ideoimalle *Nahkiaiset*-komediasarjalle, mies ei epäröinyt. ”Vaihtoehtoina olivat ahdistava ja tulehtunut kouluympäristö tai kiinnostava projekti ja näyttelijät, jotka olivat innostuneita tekemään kanssani töitä. Ei ollut vaikeaa ratkaista, kumpaan keskityn.”

Kuvitteelliseen Nahkiaisten kaupunkiin sijoittuvan sarjan groteski huumori ylitti Jokelan mukaan ajoittain katastrofirajan, mikä piti katsojaluvut alhaisina, mutta ammattilaispiireissä sarja keräsi

kiitoksia. Yhteistyö erityisesti Juha Jokelan, Rike Jokelan ja näyttelijä **Jari Salmen** välillä sujui jouhevasti ja seuraava idea, avioerosta kertova *Remontti*-draamasarja, vakuutti TV1:n draamapäällikkö **Kari Kyrönsepän**, mutta tuotantopäätöstä projektille ei kuulunut. Työtä tarvinnut trio otti yhteyttä muihin tv-kanaviin, mikä lopulta johti *Pulkkisen* syntymiseen, kiitos Nelosen, jossa innostuttiin muun muassa perimerkillisestä radiotoimittajasta kertovasta testidemosta.

Kulttiohjelmaksi noussut, tekijöilleen Venla-patsaankin tuonut *Pulkkinen* syntyi alun perin Juha Jokelan ja Jari Salmen yhteisestä kiinnostuksesta hahmoihin. "Korostan, että Jariin osuus *Pulkkisen* käsikirjoitukseen oli sisällöllisesti täysin ratkaiseva. Hahmojen perusolemus ja puhetapa nousivat useimmiten hänen henkilökohtaisista kokemuksistaan. En vähättele omaa panostani, mutta *Remontin* ja *Mobile Horrorin* ansiosta myös *Pulkkisen* käsikirjoitusmeriitti tuntuu langenneen vähän epäreilusti yksin minulle."

Juha Jokela luonnehtii *Pulkkinen*-sarjan käsikirjoituksen syntyä hyvin epäkomedialliseksi prosessiksi. "Esimerkiksi *Kummelista* aistii selvästi, miten tekijät ovat improvisoineet ja pitäneet keskenään hauskaa sitä tehdessään. Siihen verrattuna meillä oli hyvin filosofinen ote, paneutuva ja synkkä. Keskustelimme viikkokausia erilaisista aiheista ja tapahtumista ja pohdimme sitä, millaisen hahmon ne saisivat lihallistuuksaan. Olennaista on, että kirjoittaja saa aiheeseen kontaktin. Komedialla on vain näkökulma. Sitä, miten hyvin katsojat ymmärsivät tapahtumien taakse kätkeytävän pohdinnan, on tietenkin vaikea sanoa."

Nakuttaa kuin ompelukone

Juha Jokela sanoo hyötyneensä suuresti työskentelystä Jari Salmen kanssa. Tv-viihteen tai näytelmän kirjoittaminen yksin on jatkuvaa hypoteesia, jossa henkilöiden ja tilanteiden oletetaan toimivan tietyllä tavalla. Se, että oppii näkemään maailman näyttelijän tavoin roolihenkilön kautta jo ideointi- ja kirjoitusvaiheessa, tekee käsikirjoittamisesta täsmätoimintaa, josta Jokelan mukaan hyötyvät myös muut näyttelijät, koska testattu teksti on helpommin näyteltävissä.

Aiemmin muun muassa Warner musicin artisteille laulutekstejä tehnyt Jokela kertoo pitävänsä yhteistyöstä, jossa teksti ikään kuin kasvaa muiden – säveltäjän, laulajan tai näyttelijän – panoksen tuloksena. Hitaaksi kirjoittajaksi tunnustautuva Jokela sanoo myös nauttivansa tv- ja teatterityön yhteisöllisyydestä. Syventymistä seuraava yltiösosiaalinen pläjäys, kuten Jokela asian ilmaisee, tuo virkistävää vaihtelua yksinäiseen kirjoitusprosessiin.

Poikkeuksellisen iskevä dialogi on yksi Jokelan tavaramerkeistä. Henkilöiden vuoropuhelu on vauhdikasta ja viiltävää sanojen ilotulitusta, ja mikä parasta, jokainen näyttelijä pääsee vuorollaan pudottamaan katsojat ja kollegat kanveesiin.

Kiinnostavaksi asian tekee se, että Jokelan alkuperäinen kokemus teatterista liittyy nimenomaan dialogiin. Kun hän koulupoikana kävi ensimmäisen kerran teatterissa kotikaupungissaan Tampereella, häntä ärsytti suunnattomasti näyttelijöiden tapa replikoida: miten teennäistä! Milloin täältä pääsee pois?

"Pienessä tilassa kuten Teatteri Jurkassa puhe on merkittävin toiminta. Esimerkistä käy *Mobile Horrorin* markkinoitipäällikkö, ekonomi Seppo, joka suoltaa koko ajan totaalisen huonoja juttuja. Sepon repliikeissä ei ole jälkeäkään niin sanotusta draamallisesta tiukkuudesta, vaan hän puhuu auttamattomasti liikaa. Puhe on Sepolle tavallaan ylivirittyneen mielentilan ylläpitämistä, ja juuri tämä ominaisuus tekee hänestä niin tunnistettavan. Puheenomaisen tekstin kirjoittaminen on alusta asti ollut minulle helpompaa kuin vaikkapa proosan kirjoittaminen – pinnani ei tahdo riittää paikkojen tai ajatusten kuvailuun."

Suoria kommentteja nykyajasta!

Jokelan teksteille ominainen piirre on myös se, että ne käsittelevät nykyihmisen perusolemisen ja yhteiskunnan kannalta olennaisia kysymyksiä. TV2:n tuottama 12-osainen *Remontti*-draamasarja kuvasi avioeroprosessia tavalla, jota on harvoin nähty suomalaisessa tv-fiktiossa. *Mobile Horrorin* tarina taas sijoittuu it-maailmaan, jonka Jokela sanoo olevan paralleeli tv-tuotantoyhtiöiden maailman kanssa – työyhteisö josta hänellä itsellään on omakohtaisia kokemuksia. Näytelmän problematiikka syntyy päähenkilön pyrkimyksestä nivoa henkiset arvot osaksi bisnestä. Mutta onko tulosvastuun ja moraalisen toiminnan yhdistäminen edes mahdollista?

Liekö synnä Mobile Horrorin saama yleisömenestys – esitykset on myyty loppuun marraskuuhun asti – vai näytelmän ajankohtainen aihe ja osuva käsittelytapa, mutta ensi näytäntökaudella se nähdään ainakin viidessä teatterissa. Jokela voi syystä kiinnittää sulan hattuunsa, vaikka ensi kertaa ammattiteatterissa työskentelevän ohjaajan lähtökohtana ”ei ollut tulla juhlimaan teatterin kentälle”.

”Totta kai tuntuu mukavalta tietää tehneensä esityksen, jonka niin monet haluaisivat nähdä. Koen kuitenkin katsojalukuihin perustuvan ajattelun, jota varsinkin televisiomaailmassa jatkuvasti korostetaan, aika ahdistavana. Suurilla katsojamäärillä ei ole mitään tekemistä teoksen taiteellisuuden ja laadun kanssa, vaan silloin mitataan bisnesosaamista, markkinointia ja promootiotaitoa.”

Mobile Horrorin myötä Jokela on myös onnistunut todistamaan erään yhdessä kurssitoverinsa **Pasi Lampelan** kanssa puimista teeseistään todeksi: teatterissa voi ja pitää kommentoida suoraan nykyajan ilmiöitä ja tapahtumia.

”Se ei tapahdu tekemällä **Shakespearea** tai kartoittamalla havujen ja sammaleen tuoksuista suomalaisuutta. Paradoksaalista onkin se, että teatteri taiteenlajina ei ole vanhanaikainen, mutta sitä tehdään meillä enimmäkseen vanhanaikaisesti. Olen nähnyt paljon teatterin näköistä teatteria, joka ei ole tarjonnut minulle muuta kuin jälleen kerran yrityksen tulkita jotakin vanhaa klassikkoa tai jonkin nykyteatterin näköisen nykyteatteriesityksen, jossa on synkkä tunnelma, kromilavasteet ja raaka meininki. Kuitenkin juuri teatterissa olisi mahdollisuudet tehdä rohkeita, sensuroimattomia, yhteiskunnallisesti merkittäviä ja aidosti puhuttelevia esityksiä.”

Kuka enää kaipaa narsisteja?

On ymmärrettävää, ettei kannuksensa televisioviihteen parissa ansainnut Jokela koe suomalaista teatteria erityisrakkaudekseen. ”Vierastan sen tyyppistä, usein vastaan tulevaa ajattelutapaa, että minulla nimenomaan teatteria tehdessäni olisi hallussani jonkinlainen suuri ihme tai kosketus johonkin pyhään autenttisuuteen. Oman kokemuksen mukaan, jos teos on hyvä, se on sitä välineestä riippumatta. Sen sijaan näyttelijöille teatteri on kuningaslaji, koska harjoitusprosessin jälkeen kaikki vastuu esityksestä jää konkreettisesti aina heille. Elokuvasa ja televisiossa sen sijaan näyttelijä tuottaa ainoastaan tietyt hetket, mutta vastuu teoksesta säilyy ohjaajalla.” Näyttelijävalinnoissaan Juha Jokela sanoo luottavansa intuitioon. Olennaista on näyttelijöiden halu tehdä yhteistyötä tavalla, joka mahdollistaa työryhmän jäsenten välisen luottamuksen syvenemisen. Yhtiönarsistinen näyttelijälätaatu ei Jokelaa kiinnosta, ennemmin hän tekee työtä ”suhteellisen korrektien ihmisten kanssa”.

”Tärkeintä on yhdessä etsiminen ja löytäminen, ei ohjaajan tai näyttelijän oma tapa olla. Jos prosessin aikana ryhtyy miettimään omaa onnistumistaan tai menestymistään, ollaan jo hakoteillä.”

Jokelan ajatukset ovat selvässä ristiriidassa suomalaisessa yhteiskunnassa vallalla olevan, räväköitä persoonia suosivan trendin kanssa. Se, mitä nämä henkilöt puhuvat tai tekevät, ei ole oleellista, vaan tärkeintä ovat heidän näyttävät tempauksensa. Teatterikentällä sama ilmenee Jokelan mukaan uuden **Turkan** kaipuuna. Meillä haikaillaan karismaattista, räväkkää persoonaa, jonka taikapiiirissä kaikki voisivat autuaasti lillua. Ohjaajaa, joka omalla henkilökohtaisella persoonallisuudellaan täyttää tilan, jossa näyttelijöiden on hyvä uida.

Myös nuorelle teatterinerolle on Suomessa jatkuva tilaus, kiitos median, joka toistuvasti on istuttanut paikalle kaksi-kolmikymppisen miesohjaajan.

”Todellisuudessa teatteri kehittyy näytelmäkirjallisuuden kautta, uudenlaisen kirjoittamisen myötä. Räväkät ohjaajapersonat ja narsistiset mielipideautomaatit joutaisivat jo väistyä ja tilalle saisivat tulla asiantuntemusta ja sitkeää paneutumista edustavat ihmiset. Tätä suuntaa itse tervehtisin suurella ilolla. Tosin myös siinä piilee vaaransa. Jos joku onnistuukin saamaan aikaan kiinnostavan poikkeaman, media imaisee sen kyllä salamannopeasti osaksi hallittua kokonaisuutta ja vieläpä lanseeraa sille ikioman paikan.”

Jokelan mielestä olisikin ylimielistä kuvitella voivansa hallita mediaa. Yhtä ylimielistä on kuvitella teatterintekijänä pystyvänsä työskentelemään yhteiskunnan ulkopuolella ja sieltä käsin tarjoamaan armoitettuna näkijänä valaisevia totuuksia kaikelle kansalle. ”Tosiasiaa meidät kaikki on jo syleilty koneistoon, ja teatterintekijät ovat yhtä hämmentyneitä kuin kuka tahansa jokamies. Teatterin mahdollinen rikkaus on kuitenkin juuri tekijöidensä kyvyssä ymmärtää ja

kartoittaa tätä yleisinhimillistä hämmennystä - ei siis suuriin persoonallisiin liittyvässä henkilöpalvonnassa, vaan ihmisten yhdistämisessä ja muutoksen luomisessa sitä kautta.”

Eija Mäkinen
toimittaja@taivaannapa.net